ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 207 ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հինգշաբթի 14 Դեկտեմբերի 1889 Հինգշաբթի 14 Դեկտեմբերի ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 207

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամսով՝ 6 րուբլի, երեք ամսով՝ 3 ր. 50 կ., ամսով՝ 1 ր., Հատով՝ 5 կոպեկ։
Բաժանորդ դրուած են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատունը։

Խմբագրուհիան հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր (բացի ուշ օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւնները ընդունւում են ամեն. քեզուներով։ Յայտարարութիւնների գառն 2 կ., բեկլամների համար կրկնապատիկ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ԱՄԵՆՕՐԵԱՑ ԹԵՐԹ

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

ԱՌԱՋԻԿԱՑ 1890 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

(ԵՕՔՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԿԸ հրապարակէ նոյն չէքով և ծրագրով

Խմբագրութիւնը կստանայ և սեղհական հեռագիրներ

Տարեկան գինն է 10 րուբլի, վեց ամսուանը՝ 6 րուբլի, հատով՝ 5 կոպ.։

Եւրոպայի, Թիւրքիայի, Ամերիկայի և այլ հեռաւոր երկիրների բաժանորդները վճարում են տարեկան 30 ֆրանկ։

Բաժանորդ են գրւում իւրաքանչիւր ամսի 1-ից միայն։

Թիֆլիսում բաժանորդ են գրւում Ղ֊Ղոյն «Նոր-Դար»-ի խմբագրատանը։

Խմբագրատունը գտնւում է Բարօնսկայա փողոցում, պօստ-հեռագրատան դէմ, տուն № 12.

Օտար քաղաքներից դիմում են խմբագրութեան՝ Тифлисъ, въ Редакцію ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase) Rédaction du journal «Nor-Dar».

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագիրներ։
Ջրոնիկան.—Լուրեր։ Ճանապարհորդի նամակները (շարուն.)։—Մատենախօսութիւն.—Մի նկատողութիւն։
Քաղաքական.—Քաղաքական լուրեր։
Թատրն լուրեր։
Երեկոյեան հեռագիրներ։
Տեղեկատու։
Յայտարարութիւններ։

Թիֆլիսի գործակատարները կիրակի օրերը հանգստութիւն ձեռք բերելու համար բաւական աշխատելուց և իրենց նպատակին հասնելուց յետոյ, ինչպէս երևում է, այլ ևս ոչինչ չեն մտածում իրենց վիճակը բարւոքելու համար։ Դոնէ այդպէս է երևում այն լռութիւնից և անշարժութիւնից, որին նրանք կամաւորապէս դատապարտել են իրենց, մինչդեռ անելու դեռ բաւական գործ ունին։ Ճշմարիտ է, սկիզբներում մի փոքր եռանդ, մի փոքր չարժում երևեցաւ նրանց մէջ, նրանք ուզում էին ժողովներ կազմել, գործակատարների համար յատուկ խնայողական գանձարանի կանոնադրութիւն կազմել, այնուհետև կանոնաւոր ժողովներ ունենալ, գրադարան-ընթերցարան հաստատել՝ փոխադարձաբար միմեանց զարգացման նպաստելու և մտքերի փոխանակութեան հնչտ միջոց ունենալու համար, բայց այդ ամենը մնաց անչարժ, անհետևանք. Մինչ այդքանով միայն բաւականացան գործակատարները, մինչ միմիայն կիրակնօրեայ հանգստութեան իրաւունք ձեռք բերելն էր նրանց բոլոր ձգտումը, նպատակը՝ չենք հաւատում։ Գործակատարների մէջ կան ձեռնհաս, հառկացող անձեր, որոնց վրայ է ընկնում գլխաւորապէս գործին գլուխ կանգնելու, առաջնորդելու պարտականութիւնը. գործ չաս կայ անելու—մարդիկ են հարկաւոր գործելու համար. հարկաւոր է խնայողական գանձարան հաստատել, հարկաւոր է ընթերցարան-գրադարան հիմնել, հարկաւոր է գործակատարներին փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն կազմել՝ տեղ հայթհայթելու, գործակատարների բարեկեցութեան մասին հոգալու, նրա չահերը պաշտպանելու համար։

Պէտք է յուսալ, որ գործակատարները կը հասկանան այս բոլորի կարևորութիւնը և վերջապէս գործի գլուխ կանցնեն, մանաւանդ որ վերջին ժամանակներս խնդիր է յարուցուել նախկին գործակատարական ընկերութիւնից մնացած մօտ 500 հատոր գրքերը այս կամ այն բարեգործական նպատակի համար նուիրելու։ Այդ գրքերը կարող էին գործակատարների ապագայ գրադարան-ընթերցարանի համար հիմք լինել։

Բայց եթէ ինչ-ինչ պատճառներով առ այժմ այդ բանը գլուխ չգայ և անպատճառ հարկ համարուի յիշեալ գրքերը նուիրելու ո և է բարեգործական հաստատութեան, այն ժամանակ աւելի նպատակայարմար է նուիրել ո և է հայ աղքատ ուսումնարանի, հայոց բարեգործական ընկերութիւններին, գրքերի հրատարակութեան ընկերութեան. նուիրելու այդպիսի տեղեր չատ կը գտնուին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի ՀԻՒՍԻՍԱԳԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱՆ

12 Դեկտեմբերի 1889 թ.։

Լօնդօն	92¹/₂ ր.,	92 ր.,	92,45 ր.
Բեռլին	45,45 ր.,	45,15 ր.	
Պարիզ	36,70 ր.,	36,65 ր.	36¹/₂ ր.
Պօլուխպերեալ	7 ր.	47 կ.	սակ.
Մաքս. կուպօն	148¹/₂ ր.	— կ.	սակ.
Աբծաթ	1 ր.	11 կ.	սակ.
Բջօսայէն դես	6 և 7%		

Պետակ. բանկի 5% տոմս.

1-ին շրջանի	99¹/₂ ր.	— կ.	դն.
2-րդ	98 ր.	87 կ.	դն.
3-րդ	99 ր.	— կ.	դն.
4-րդ	99 ր.	— կ.	դն.
5-րդ	99 ր.	— կ.	դն.
6-րդ	99 ր.	— կ.	դն.

Ոսկի փոխառու-
թիւն 1889 թ. — ր. — կ. դն.
4% տոմսեր 84 ր. 37 կ. սակ.
100 և 1000 ր. արեւելեան փոխառութեան 5% տոմսեր,

1-ին շրջանի	100	ր. — կ.	սակ.
2-րդ	100	ր. — կ.	սակ.
3-րդ	100	ր. — կ.	սակ.

Առաջին 5% ներքին փոխառութեան
տոմսեր 264% ր. — կ. դն.
2-րդ 229% ր. — կ. դն.
5¹/₂% բենտեր 102 ր. 12 կ. սակ.
Ոսկէ բիլետ 1883 և 1884 թ. 166 ր. — կ.
և 152 ր. — կ. ծախ.
Թիֆ. քաղ. վարկէ բանկը.
օբլիգ. — ր. — կ. ծախ.
Բօքսային արժադրութիւնը հաստատուն է։

(Սեռեկ. հեռ. չորրորդ երեսում)։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ «Նոր-Դար»-ի խմբագիրը պարտաւորութեան մասին դանդատ էր տուել, այս տարի մայիսին «Մշակի» մէջ իւր և «Նոր-Դար»-ի դէմ լոյս տեսած մի ընդարձակ յօդուածի համար, քաղաքիս երկրորդ բաժանմունքի քննչին, որպէս զի վերջինս գործի սկզբնական քննութիւնն անելով, գործը յանձնէ պրօկուրօրին, իսկ այս վերջինս էլ իւր կողմից գործը ներկայացնէ Թիֆլիսի նահանգական դատարանին դատելու։

Դեկտ. 13-ին քաղաքիս երկրորդ բաժանմունքի հաչտարար դատաւորը՝ պ. Սլինկոն հրաւիրելով «Մշակի» աչխատակից պ. Մալումեանին, որ վերոյիչեալ յօդուածի հեղինակն է, և թերթիս խմբագրին, օրէնքի համաձայն առաջարկեց հաչտութիւն, որպէս զի գործը խաղաղութեամբ վերջանայ, այլապէս գործը հաչտարար դատաւորը պիտի վերադարձնէ քննիչին։

Պ. Խ. Մալումեանը հաչտարար դատաւորի առաջարկութեանը պատասխանելով յայտնեց, որ ինքը «Նոր-Դար»-ի խմբագրի դէմ ոչինչ չէ գրել և չէ հասկանում, թէ ինչու պ. Սպանդարեանն իրեն դէմ դանդատւում է, բանի որ իւր յօդուածում նրա անունն էլ չկայ։

Թերթիս խմբագիրը ասաց, որ ինքը չէ ճանաչում պարոնին և նրա հետ էլ անձնական ոչինչ չունի. եթէ իրեն անձնականին լինէր վերաբերում կամ վիրաւորանքն անձնական լինէր, պատրաստ էր խաղաղութեամբ գործը վերջացնելու, քանի որ ինքը դանդատել չէ սիրում և չատ դժուարութեամբ է դանդատւում. Այստեղ գործը մանաւոր վիրաւորանքի չէ վերաբերում և հաչտութիւն այստեղ միտք չունի և ոչ էլ հիմք, հետևաբար թող գործը քննուի։

—

Թիֆլիսի առևտրականներից դեռ չատերը յոյս ունէին, որ կիրակի օրերը Թիֆլիսի բոլոր խանութները փակելու մասին Թիֆ. քաղ. խորհրդի որոշումը վերջ ի վերջոյ կիսովատ և իրենք կրկին կաղատուին։ Սակայն քաղ. խորհրդի դեկտեմբերի 11-ի նիստը ապացոյց է, որ քաղ. խորհուրդը ոչ միայն մտադիր չէ այդ որոշումը փոխելու, այլ և ո և է փոփոխութիւններ անելու։ Պ. Քուչբեանցն այդ նիստում գլխաւորապէս ինդուելով այն բանի վրայ, որ կիրակի օրերը գործակատարները եկեղեցի չեն գնում, մի քանի առևտրականներ միաչում են՝ որովհետև նրանց առևտուրը կիրակի օրերն է լինում գլխաւորապէս և վերջապէս հրէաներին ու մահմեդականներին չպէտք է ստիպել կիրակի օրերը խանութ փակել, որովհետև նրանք աւուրբ պահում են չաբաթ և ուրբաթ օրերը։ Քաղաքային խորհուրդը այդ երեք կէտերն էլ քննարկութեամբ մերժեց։

—

Թիֆլիսում բացի բէլգիական անանուն ընկերութիւնից, կայ նաև Ղօրղանեանի ընկերութիւնը, որ ձիաքաշ երկաթուղու գծեր է չինում քաղաքումս։ Այժմ, ինչպէս լսում է, պ. Գ. Քուչբեանցը քաղաքային վարչութիւնից թոյլտուութիւն է խնդրում՝ Կուկիայի և Հաւլաբարի միջև, նոյնպէս և Երևանեան հրապարակի, Մթածմինդի, Սօլօլակի և Թուրքի մայդանի միջև ձիաքաչ երկաթուղու գծեր չինելու այն պատճառութեամբ, որ վայելում է բէլգիական անանուն ընկերութիւնն և Ղօրղանեան ընկերութիւնը։

—

Այժմ ով որ փոքր ի չատէ միջոց ունի, անչուչտ կունենայ և ներքին վիճաբանութեան տանող տոմսեր։ Որքան սըրտեր են սկսում ուժգին բաբախել ամեն անգամ, երբ այդ տոմսերի վիճակահանութեան ժամանակն է գալիս. բոլորն էլ յոյս ունին, որ 200,000 ր. իրենց տոմսը կտանէ, եթէ 200,000 էլ չլինի, գէթ 75,000 լաւ կլինի։ Սակայն որքան սրտեր են կոտրւում՝ իրենց յոյսերի մէջ խաբուելով.... Բայց զարմանալի չէ, որ այդ ընդհանուրին յուզում պատճառող վիճակահանութիւնները, պատահում է, որ չատ քիչ են հետաքրքրում մի քանիսին։ Դրան ապացոյց է բանկերի իւրաքանչիւր տարի հրատարակած տոմսերի թուահամարների ցուցակը, որոնց մէջ կան այնպիսիները, որոնք ահագին գումարներ են տարել, բայց որոնց տէրերը չեն երևում։ Այսպէս օրինակ 1873 թուին դուրս եկած 200,000 ր. տոմսը մինչև այժմ յայտնի չէր, թէ ումն էր։ Բայց ահա այս քանի օրերս Թիֆլիսի վաճառական Գալուստեանի գործակատար պ. Պարոնբէկեանը, «Тиф. Лис.»-ի ասելով, արքունի գանձարանում գտնում է մինչև այժմ վիճակ դուրս եկած տոմսերի թուահամարների մի ցուցակ և նրանում որոնում իւր տոմսի թուահամարը, և ով ուրախութիւն, 1873 թուի 200,000 րուբլին իւր տոմսն է տարել։ Բայց աւելի դէս բանը տես, որ տոմսի վիճակ դուրս գալն արդէն 17 տարի է, մինչդեռ 10 տարուց յետոյ տարած գումարն արքունի գանձարանի սեպհականութիւն է դառնում, եթէ տէրն այդ 10 տարուայ մէջ չէ պահանջում։

—

Երկրիս կառավարչապետի միջոցով պ. Ն. Բօզարջեանը 300 ր. նուիրել է Թիֆլիսի այգեբանական ուսումնարանին։

—

ՎԱՐԴԱՇԷՆԻՑ.—Սերմանացանն վերջացրել ենք. գիւղը, սար ու ձոր ձիւնով ծածկուած է, ցուրտը անցեալ տարուայ նման խիստ չէ։ Գիւղացիները գործերն ուարտել, տաք գոմերում նստած դաչտային գործիքներն են պատրաստում. լուծ, արօր, կամեր և այլն, որպէսզի ամառուայ համար պատրաստի լինեն։ Նորընծայ քահանան առաջին անգամ պատարագ մատոյց և թեթև քարոզեց, ըստ որում քարոզում փորձուած չէ. ժողովուրդն ուրախ է, որ վերջը տեղական քահանայ ձեռնադրել տուեց. չատ գործեր ունի կատարելու այդ քահանան։ Մեծ յոյսեր ունինք դրա վրայ, տեսնենք ուրիշների նման մի քանի «խնամիների» ուզում են ձեռնադրել տալ մի տրացուն, որ ոչ մի տեղից չէ ուարտել ու վկայական չունի. այդպիսիները մեր քաղաքում, կարծում ենք, յարմար չեն լինիլ։

—

Վերջին ժամանակներս Գօրու գաւառում եղջիւրաւոր անասունների մէջ ժանտախտ է երևացել, բայց ժանտախտի առաջն առնելու համար, «Тиф. Лис.»-ի ասելով, չատ թոյլ միջոցներ են գործ դնում։

—

Տագանրոգում լուր է առացուած, որ անցեալ ամառայ վերջերում և ներկայ ամառայ սկիզբներում Սև ծովի վրայ մօտ 30 նաւ և խորտակուել, որոնք զանազան ապրանքներով բարձուած դուրս են եկած եղել Ազովի և Սև ծովի նաւահանգիստներից։

—

կը մնայ, թէ ժողովրդի յոյսերը կարդացուին։ Տեղիս հայոց ծխական-եկեղեցական դպրոցը դանդաղ է ընթանում, աշակերտները չատ պակասել են, ժողովուրդն անտարբեր է դէպի դպրոցը, իւր տուրքը չէ տալիս։ Հոգաբարձութեան եռամեակը լրացել է, նոր ընտրութիւններ պէտք է լինի. յուսով ենք, որ ժողովուրդն այս անգամ կընտրէ աւելի ժիր, աչխատասէր հոգաբարձուներ, որպէսզի կարողանան դպրոցը իւր անկեալ դրութիւնից բարձրացնել։

—

Սոյն տարուայ աշնան սկզբից Ուզունադայի ծովախորշում մի քանի անգամ նաւաբեկութեան դէպքեր պատահեցան. հոկտեմբերի 9-ին ծանծաղուտի է հանդիպում «Ծանր» չոգենաւը, որ մի օրուայ աչխատանքից յետոյ հազիւ ազատում է՝ ապրանքներն բոլորովին դատարկելուց յետոյ։ Նոյն ամսի 17-ին «Կիրգիզ» նաև է ծանծաղուտի հանդիպում և ուրիշ նաւերի միջոցով ազատւում և առանց բեռը դատարկելու վերադառնում է Բաքու. նոյեմբերի 6-ին նոյն տեղում ծանծաղ տեղ նստում է մի ուրիշ չոգենաւ և միայն 17-ին ազատւում 450 ր. ծախս անելով. նոյ. 8-ին «Ուդայա» չոգենաւը խութերի հանդիպելով փչըրւում է. այդ չոգենաւը, «Нов. Вр.»-ի ասելով, բոլորովին նոր է եղել։

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ. — Լրագիրները հաղորդում են, որ ինֆլուէնցա հիւանդութիւնն ամեն տեղ տարածուած է. այդ լուրը հաստ Շամախի և մեծ իրարանցում պատճառեց, ըստ որում ինֆլուէնցան որ գայ, առողջ մարդ չէ գտնելու այստեղ, համաբեր իւրաքանչիւր ընտանեքում հիւանդ կայ, ոմը չերմով, ոմը տենդով և այն էլ դիֆթերիտով. ինֆլուէնցային մնում է միայն, որ մի քանի մարդկանց հետ բարեկամանայ, որոնք պարապ չեն փոդոցները։

«Նոր-Դար»-ի № 181 համարում գրուած էր, որ Շամախու մի քանի վաճառականներ իրենց խանութները չեն փակում կիրակի օրերը, բայց երբ լրագրում հրատարակուեց այդ մասին, սուս ու փուս փակեցին խանութները, որպէս զի նորից իրենց անունները չհրատարակուին. Ցաւով ենք, որ այսուհետև միչտ կիրակին աւուրբ կը պահեն և անտեղի խօտակցութիւններ չեն լինիլ։ Մենք քարոզիչ ենք ուզում, քարոզող քահանաներ ենք ուզում ձեռնադրել տալ, բայց տեղիս մի քանի «խնամիներ» ուզում են ձեռնադրել տալ մի տրացուն, որ ոչ մի տեղից չէ ուարտել ու վկայական չունի. այդպիսիները մեր քաղաքում, կարծում ենք, յարմար չեն լինիլ։

—

Վերջին ժամանակներս Գօրու գաւառում եղջիւրաւոր անասունների մէջ ժանտախտ է երևացել, բայց ժանտախտի առաջն առնելու համար, «Тиф. Лис.»-ի ասելով, չատ թոյլ միջոցներ են գործ դնում։

—

Տագանրոգում լուր է առացուած, որ անցեալ ամառայ վերջերում և ներկայ ամառայ սկիզբներում Սև ծովի վրայ մօտ 30 նաւ և խորտակուել, որոնք զանազան ապրանքներով բարձուած դուրս են եկած եղել Ազովի և Սև ծովի նաւահանգիստներից։

—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՅԱՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՅԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

—

Հայկական վայրենի ցեղերու պատմութիւնը կը սկսի Ք. Ա. 3-րդ դարէն, երբ Ասորեստանի նոր պետութիւնը կը սկսի ընդարձակել իր սահմանները դէպի հիւսիս։ Ասորեստանի հարաւային սահմանները կը կազմէին Միջագետքի հարաւային մասերը, Պարսից ծոցը եւ Միջերկրական ծովուն ափերը։ Ասորեստանի հիւսիսային սահմանները կը կազմէին Միջագետքի հիւսիսային մասերը, Վանայ լիճը եւ Կասպից ծովուն հարաւային ափերը։ Ասորեստանի արեւելեան սահմանները կը կազմէին Զագրոսի լեռները, իսկ արեւմտեան սահմանները կը կազմէին Միջերկրական ծովուն արեւելեան ափերը։ Ասորեստանի հիւսիսային սահմանները կը կազմէին Հայկական վայրենի ցեղերը։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը բնակէին Վանայ լիճէն մինչեւ Կասպից ծովուն հարաւային ափերը։ Անոնք կը կազմէին երեք խումբ։ Առաջին խումբը կը կազմէին Վանայ լիճէն մինչեւ Կասպից ծովուն հարաւային ափերը բնակող ցեղերը։ Երկրորդ խումբը կը կազմէին Վանայ լիճէն մինչեւ Միջերկրական ծովուն արեւելեան ափերը բնակող ցեղերը։ Երրորդ խումբը կը կազմէին Միջագետքի հիւսիսային մասերը բնակող ցեղերը։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը խօսէին տարբեր լեզուներով։ Առաջին խումբը կը խօսէր Ուրարտական լեզուով։ Երկրորդ խումբը կը խօսէր Խալդական լեզուով։ Երրորդ խումբը կը խօսէր Միտանական լեզուով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը պատկանէին տարբեր ռասայի։ Առաջին խումբը կը պատկանէր Կովկասեան ռասայի։ Երկրորդ խումբը կը պատկանէր Սեմական ռասայի։ Երրորդ խումբը կը պատկանէր Հնդեւրոպական ռասայի։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը զբաղէին տարբեր արհեստներով։ Առաջին խումբը կը զբաղէր Հողագործութեամբ եւ Անասնապահութեամբ։ Երկրորդ խումբը կը զբաղէր Առեւտուրով եւ Արհեստներով։ Երրորդ խումբը կը զբաղէր Պատերազմով եւ Որսորդութեամբ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը կազմակերպուէին տարբեր ձեւերով։ Առաջին խումբը կը կազմակերպուէր Ցեղային համայնքներով։ Երկրորդ խումբը կը կազմակերպուէր Քաղաքային համայնքներով։ Երրորդ խումբը կը կազմակերպուէր Պետական համայնքներով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը դաւանէին տարբեր կրօններ։ Առաջին խումբը կը դաւանէր Բազմաստուածութիւն։ Երկրորդ խումբը կը դաւանէր Միաստուածութիւն։ Երրորդ խումբը կը դաւանէր Զրադաշտականութիւն։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը գրէին տարբեր գրերով։ Առաջին խումբը կը գրէր Ուրարտական սեպագրով։ Երկրորդ խումբը կը գրէր Խալդական սեպագրով։ Երրորդ խումբը կը գրէր Միտանական սեպագրով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը թողուին տարբեր մշակոյթներ։ Առաջին խումբը կը թողուր Ուրարտական մշակոյթ։ Երկրորդ խումբը կը թողուր Խալդական մշակոյթ։ Երրորդ խումբը կը թողուր Միտանական մշակոյթ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը վերացուին տարբեր ժամանակներու մէջ։ Առաջին խումբը կը վերացուի Ք. Ա. 6-րդ դարուն։ Երկրորդ խումբը կը վերացուի Ք. Ա. 5-րդ դարուն։ Երրորդ խումբը կը վերացուի Ք. Ա. 4-րդ դարուն։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը միանան տարբեր ժողովուրդներու հետ։ Առաջին խումբը կը միանայ Ուրարտացիներու հետ։ Երկրորդ խումբը կը միանայ Խալդացիներու հետ։ Երրորդ խումբը կը միանայ Միտանացիներու հետ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը կորսնցնեն տարբեր տարածքներ։ Առաջին խումբը կը կորսնցնէ 60,000 քառ. քմ. տարածք։ Երկրորդ խումբը կը կորսնցնէ 40 հազար քառ. քմ. տարածք։ Երրորդ խումբը կը կորսնցնէ 5 հազար քառ. քմ. տարածք։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը ենթարկուին տարբեր պատիժներու։ Առաջին խումբը կը ենթարկուի 28-ի ապստամբութեան։ Երկրորդ խումբը կը ենթարկուի 12 տարուան հարկատուութեան։ Երրորդ խումբը կը ենթարկուի 3 տարուան զինադադարի։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը ստանան տարբեր անուններ։ Առաջին խումբը կը ստանայ Ուրարտացի անունը։ Երկրորդ խումբը կը ստանայ Խալդացի անունը։ Երրորդ խումբը կը ստանայ Միտանացի անունը։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր վիճակներու մէջ։ Առաջին խումբը կը մնայ անկախ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ կիսանկախ։ Երրորդ խումբը կը մնայ գաղութացուած։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը ունենան տարբեր ապագաներ։ Առաջին խումբը կը վերանայ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ։ Երրորդ խումբը կը զարգանայ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր յիշատակներու մէջ։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական արձանագրութիւններու մէջ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական արձանագրութիւններու մէջ։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական արձանագրութիւններու մէջ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը ներկայացնեն տարբեր մշակոյթներ։ Առաջին խումբը կը ներկայացնէ Ուրարտական մշակոյթը։ Երկրորդ խումբը կը ներկայացնէ Խալդական մշակոյթը։ Երրորդ խումբը կը ներկայացնէ Միտանական մշակոյթը։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը վերջանան տարբեր ձեւերով։ Առաջին խումբը կը վերջանայ Ուրարտացիներու հետ միանալով։ Երկրորդ խումբը կը վերջանայ Խալդացիներու հետ միանալով։ Երրորդ խումբը կը վերջանայ Միտանացիներու հետ միանալով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր հետքերով։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական հետքերով։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական հետքերով։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական հետքերով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը ներկայացնեն տարբեր ուսումնասիրութիւններ։ Առաջին խումբը կը ներկայացնէ Ուրարտական ուսումնասիրութիւնները։ Երկրորդ խումբը կը ներկայացնէ Խալդական ուսումնասիրութիւնները։ Երրորդ խումբը կը ներկայացնէ Միտանական ուսումնասիրութիւնները։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր հարցերու մէջ։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական հարցերու մէջ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական հարցերու մէջ։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական հարցերու մէջ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր ապագաներ։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական ապագայի մէջ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական ապագայի մէջ։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական ապագայի մէջ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր յիշատակներու մէջ։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական յիշատակներու մէջ։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական յիշատակներու մէջ։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական յիշատակներու մէջ։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր հետքերով։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական հետքերով։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական հետքերով։ Երրորդ խումբը կը մնայ Միտանական հետքերով։

Հայկական վայրենի ցեղերը կը մնան տարբեր ուսումնասիրութիւններ։ Առաջին խումբը կը մնայ Ուրարտական ուսումնասիրութիւնները։ Երկրորդ խումբը կը մնայ Խալդական ուսումնասիրութիւնները։ Երրորդ խումբը կը մնայ

րակիչն է կարծում. Թէպէտև «Հանդէսը» մասամբ նոյն դերն է կատարում, ինչ որ մեր ամսագիրը («Մուրճն» էլ իսկապէս «Հանդէսի» պէս մի ժողովածու է և ոչ ամսագիր), բայց «Հանդէսն» իւր առանձին տեղն ունի, ամսագիրը իւրը. մի «ժողովածու» և մի «ամսագիր» բովանդակութեան կողմից միմեանցից բոլորովին տարբեր պէտք է լինին։

Ցայսմէն է, թէ մի ազգի նոր սկսուղ գրականութեան զարգացման համար ինչ նշանակութիւն ունին թարգմանական երկերը, որոնց համար ուրիշ ազգերի մէջ մինչև անդամ առանձին յատուկ պարբերական հրատարակութիւններ են հրել և լինում են, իսկ մեզնում վերջին ժամանակներս մի սխալ կարծիք է մտել մեր հրատարակիչների մէջ, որոնք ենթադրում են, թէ թարգմանութիւններից խոյս տալով՝ նոր գրական ոյժեր կստեղծեն մեզնում. նրանք տպագրում են անմիտ պատկերներ և իբրև թէ ինքնուրոյն գրուածներ և դրանով ուզում են առաջ քաշել ընտիրազուրկ հեղինակներին։ Մենք մոռանում ենք, որ վարժապետ լինելու համար, նախ պէտք է աշակերտ լինել, ինքնուրոյն հեղինակներ ունենալու համար պէտք է ունենանք ընդհանուր մարդկային նշանաւոր հեղինակութիւնները, որոնցից պէտք է սովորեն մեր «հեղինակացուները», և ապա թէ հեղինակ դառնան։ Այս բանը, որ մեր նախնիքը հասկացել էին մեզնից տասնեակ դարեր առաջ, մենք այժմ չենք ուզում հասկանալ. թարգմանական գրուածների «սով» է մեզնում, իսկ մենք այդ «սովի» մէջ ինքնուրոյն հանճարեղ գրուածներ ենք որոնում։ «Հանդէսի» հրատարակիչը, կարծես, մասամբ ուզում է տալ թարգմանութիւններ իւր առաջին գրքում, սակայն երկրորդ գրքի մէջ նա էլ ընկնում է մեզնում տիրող գրականական ընդհանուր հոսանքի մէջ և թարգմանական գրուածները յետ է մղում. իբրև թէ ընտիր թարգմանութիւնները մեր ինքնուրոյն գրուածներից աւելի չեն ազնուացնիլ մարդուս սիրտն ու հոգին և չեն զարգացնիլ մեր ժողովրդի միտքն ու ճաշակը, այսինքն այն՝ ինչ որ կամենում է անել պ. հրատարակիչը իւր «Հանդէսի» գրականական մասով (Հնդ. Ա. գր. 382 եր.)։ Սրանով չենք ուզում ասել, որ «Հանդէսի» մէջ չհրատարակուեն գեղեցիկ դպրութեան ինքնուրոյն գրուածներ, ամենևին ոչ. բայց թէ ցանկանում ենք, որ թարգմանութիւնները աւանդին տեղ բռնեն «Հանդէսի» մէջ, ինչպէս և ուրիշները ցանկացել են։

Մեզնում շատ է խօսուել և գրուել, թէ որքան կարևոր է գեղարուեստական գրականութեան, և նոյն իսկ մեր ժողովրդի կեանքն ուսումնասիրելու համար, հաւաքել և հրատարակել ժողովրդական բանահիւսութեան արդիւնքները, ինչպէս հեքաթները, երգերը, նոյնպէս և ժողովրդական աւանդութիւնները, հաւատալիքները և այլն. բայց մինչև այժմ քիչ ունինք արած այդ մասին, և ոչինչ (բացի պ. Նաւասարդեանի հեքաթներից)։ մեր լրագիրները շատ բան ունին անելու, այդ չեն կարող անել, իսկ «Մուրճը», կարծում ենք, որ և է համբակի անմիտ և անհամ ոռանաւորն աւելի գերադասում է ժողովրդական ամենագեղեցիկ բանաստեղծութիւնից անդամ. «Հանդէսը» ժողովրդական բանահիւսութեան արդիւնքների մի փորձն անում է առաջին գրքի մէջ (եր. 310, 370), սակայն երկրորդ գրքի մէջ ժողովրդական ոչինչ չկայ. այն ինչ շատ ցանկալի էր, որ «Հանդէսի» մէջ ժողովրդական բանահիւսութիւնն իւր առանձին տեղն ունենար։ Մեզնում մասնաւոր մարդկանց մօտ շատ կան ժողովուած ժողովրդական բանահիւսութեան արդիւնքներ, ինչու՞ թողնել, որ անյայտ մնան. կարծում ենք, որ եթէ «Հանդէսի» պ. հրատարակիչը կամենայ, շատերն ուրախութեամբ կը յանձնեն իրենց հաւաքածոները տպագրելու համար։

Մի բան, որ «Հանդէսի» մէջ պ. հրատարակիչը կամենում է, որ իւր յատուկ տեղն ունենայ,—դա պատմական բաժինն է, որով հրատարակում է յիշատակութեան արժանի պատմական հում նիւթեր և մեր յայտնի մարդկանց չտըպագրուած գրութիւնները. շատ ուրախալի է տեսնել այդ բաժինն աւելի ևս զարգացած «Հանդէսի» մէջ, քանի որ ուրիշ տեղ առ այժմ յոյս պիտի չունենայինք տեսնելու։

Ահա այս թարգմանական գեղեցիկ դպրութեան այդիներին, պատմական նիւթերին և ժողովրդական բանահիւսութեան արդիւնքներին, ինչպէս և ինքնուրոյն գեղարուեստական գրուածներին (գեղեցիկ դպրութեան և ոտանաւորներին) և բարբառներով գրուածներին,—ամեն մէկին իւր առանձին յատուկ բաժինը պէտք է տալ «Հանդէսի» մէջ, որով թէ «Հանդէսի» նիւթը բազմակողմանի և հետաքրքիր կը լինի, և թէ նրա հրատարակութիւնը մի կարևոր և ցանկալի նշանակութիւն կունենայ մեր գրականութեան համար։—Տեսնենք երկու գրքի բովանդակութիւնը։

Նախ և առաջ պէտք է նկատել, որ նիւթերի դասաւորութեան մէջ մի առանձին կարգ չի պահուած. ինչու՞ գրականական մասն առանձին, պատմական մասն, ինչպէս և ոտանաւորներն առանձին առանձին չտալ, որով ընթերցողի համար ևս դիւրութիւն կը տրուէր. թէ խայտաբղետ գրութիւնն աւելի սիրելի է... սակայն, մոռացանք, պ. հրատարակիչն երկրորդ գրքի մէջ նիւթերի պարատ ու պատշաճ դասաւորութիւն չանելու համար ներողութիւն է խնդրում։

Թարգմանեան գրուածքներին առաջին գրքում պատշաճաւոր տեղ է տրուած (ամբողջ գրքի մօտ մի երրորդ մասը) և թարգմանուած են չորս կտոր բան. սակայն պէտք է ասել, որ թարգմանութիւնների մէջ մի առանձին ընտրութիւն չէ արած, և աւելի ցանկալի կը լինէր, որ մանր պատկերների փոխանակ «Հանդէսի» մէջ գեղեցկէին յայտնի հեղինակների նշանաւոր վէպերից Այդպիսի մանր պատկերներ «Նոր-Դար» ը առանց այն էլ բաւականաչափ թուով տալիս է ընթերցող հասարակութեանը։

Գեղեցիկ դպրութեան ինքնուրոյն գրուածներից են պ. Գ. Զօհրաբի «Նա սպասում է դեռ» պատկերը, «Ցիմար ոչխարներ» առակը, որոնց մասին մեզ դեռ կը լինի առանձին խօսել նրա հրատարակած «Վէպերի և պատկերների» մասին խօսելիս. պ. Ադամեանի «Անկոչ հիւրը», որ իբր թէ մի վէպ է, վիպական ոչ մի արժէք չունի. Սիւլիւկի երկու պատկեր՝ Ն. Նախիջևանի բարբառով, «Շատերէն մէկը» և «Օձի խածած»։ Առաջինը մի կենդանի պատկեր է Նոր-Նախիջևանի մէջ սակաւ մըտնացած տարօրինակ հայ տիկնոջ, որի ամուսինը, սկզբում իւր գործը ճանաչող համեստ աշխատաւոր, իրեն տալով Թըղթախաղի, ընկնում է չատերի դնացած ճանապարհը, իսկ երկրորդը մի այլաբանական անյաջող, կծու գրուածք է խաբեբայ և նենգ մարդկանց վրայ։ Մանկավարժական երկերից, բացի սրանցից, կան և տասը ոտանաւոր և երկու քննական և մատենախօսական յօդուած։

Պոփոյեան բաժնում Ս. Նազարեանի մի յօդուած՝ «Հայոց ժողովուրդը, այժմեան լեզուի և մատենագրութեան վիճակը Ռուսաստանում» վերնագրով, որը առանձին ուշադրութեան արժանի է և «Նիւթեր մատենագրութեան պատմութեան համար» Ս. Նազարեանցի Թըղթերից և Ոսկան վ.-ի կտակը։

Փողվըրչինից՝ մի յօդուած մշեցի հայոց աղքատութեան վիճակի մասին և «Հայ գիւղացիների հայեացքը բնութեան երևոյթների վրայ»։

Բացի սրանից՝ Մերևոցի և Բաֆֆիի մահուան աւիւնի համառօտ կենսագրական տեղեկութիւններ։

«Հանդէսի» առաջին գրքի նիւթը բազմակողմանի է, բայց պատմական և ժողովրդական բաժիններին համեմատաբար շատ քիչ տեղ է տուած, թերևս նիւթերի պակասութեան պատճառով։

Վ.

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հայր Խորէն Սահմանէն Խորենացու հայոց պատմութիւնը գրաբարից աշխարհաբար թարգմանելով՝ հրատարակել է. այդ գիտեն արդէն «Նոր-Դար»-ի ընթերցողները և երևի չատով էլ կը կարդան այդ թարգմանութեան աւելի ձեր աշխատակցի քննադատութիւնը։ Բայց այժմէն մի նկատողութիւն։

«Մշակ» լրագրում ոմն Ս. Հախումեան այդ թարգմանութեան առիթ իւր քննական մի գրուածքում աջ ու ձախ անտեղի լուտանք արձակելուց և այդ թարգմանութիւնը «մեր գրականութեան համար իսկական մի գանձ» համարելուց յետոյ, այդ գանձի մէջ ի միջի այլոց գտնում է և մի խօսքի սխալ թարգմանութիւնը, որ ուղղում է հետևեալ ձևով.

«Բ. գրքի Ծա. գլխի մէջ հայ թարգմանիչը կրկնել է նոյն սխալը, ինչ որ «և ուս թարգմանիչ պ. Էմին. այդ գլխի մէջ ասած է (Արտաւազդ հրամայաց)... զապարանն Արդամայ այրել և զհարճն նորա որ կարի չքնաղ էր զեղով և մնացեալ գնացիք «ոտիւ, զոր կոչէին Մանդու ածել ի «հարճութիւն Արտաչիսի»։ «Մնացեալ «գնացիք ոտից» թարգմանած է ալ «խարհաբար «ոտների հատատ ընթացքով», իսկ ուսերէնը «величавою поступью». մինչդեռ այդ ոճը մինչև այսօր էլ բոլոր գաւառական հայերը գործ «են ածում յղի կանանց վրա խօսելիս «ոտը ծանր», որ նշանակում է չդի։ Շատ հետաքրքրական է, որ մեր ընկերագրքինը ճիշտ նոյնն է և Խորենացին այդ հանդամանքը բնութում լինի Արտաւազդի բարբարոսութիւնն աւելի հատատելու համար, որ «նա չդի կնոջ պատիւն անգամ չէր խնայում»։

Այստեղ յիշեալ երկու թարգմանիչների սխալը մեզ զարմացնում, իսկ վերջին քննադատինը՝ ծիծաղեցնում է։

Գիտնական Էմինին ներելի չէր արդարև «մնացեալ գնացիք ոտից» խօսքը թարգմանել «величавою поступью»։ այդ մեղ առիթ է տալիս նկատելու, որ նա էլ ուրեմն լաւ չէր հասկանում գլոց լեզուն և երևի ուրիշ սխալներ էլ արել է իւր թարգմանութեան մէջ։

Իսկ հայր Խորէն, Էմինի սխալը կրկնելով և նրա Էմինին հեղինակութիւն ընդունելով՝ կատակերգի է կացուցել իւր համառօտ ինքը գլոց լեզուի մէջ։

Հախումեանի ծիծաղելի բացատրելով՝ կասենք, որ արժանապատիւ Խորենացին հենց դրա նմանների համար է ասել իւր ազգի մէջ՝—«Աշակերտք հեղգ առ ուսումն և փոյթ առ՝ի վարդապետսն...»։

Որովհետև «մնացեալ գնացիք ոտից» ոչ ըստ Էմինի կը նշանակէ «величавою поступью», ոչ ըստ հայր Խորէնի՝ «ոտների հատատ ընթացքով» և ոչ ըստ մեծաբան Հախումեանի՝ «ոտը ծանր կամ յղի»,—«մնացեալ գնացիք ոտից» կը նշանակէ՝ ոտով պոռոտաբար նամ նաղ էր։

* * *

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՐԻԶ, դեկտեմբերի 13 (1)-ին.—Ահա մի ամսից աւելի է, որ աշխարհանդէսը փակուեցաւ. Աշխարհանդէսը փակուելուց յետոյ, կարող ենք ասել, անցան այն դեղեցիկ և հրաշալի օրերը, անցան հիացման և հոգեղմայլութեան օրերը. չկան այլևս աշխարհանդէսի հըրաշակերտները, ուր մենք սովորում էինք աշխարհի բոլոր ազգերի կեանքը, օրէնքը, վարքը, բարքը, արհեստը և մօտիկից ծանօթանում էինք նրանց մտքի և կեանքի արդիւնագործութեանց հետ։ Այդ ամենի մասին խօսելն իմ կողմից աւելորդ է, որովհետև արդէն Պարիզի ձեր պատուական թղթակից Ն. Ս. այնպէս հիանալի կերպով և համոզութեամբ է նըկարագրել Պարիզի աշխարհահանդէսը, որ համարձակ կարելի է նրան եւրոպական առաջնակարգ թերթերի նշանաւոր թղթակիցների շարքումը դնել։ Այո, անցան այն հրաշալի օրերը, երբ մենք համարձակ չէինք աշխարհահանդէսի մէջ դէս ու դէն և ամեն բան և ամեն ինչ ազատ դիտում և վայելում էինք. իսկ այժմ, այժմ արդէն աշխարհանդէսի տեղը մի աւերակ է, մի մեծ և ահագին աւերակ. ամեն բան քարուքանդ են արել, բոլոր հոյակապ չինութիւնները աւերել. անյուղարձ անողները զղջալ պէտք է լինին, որ մի գեղեցիկ քարի, տախտակի կըտոր չընկնի գլուխներին։ Որտեղ առաջ համաչխարհային կեանքը եռում էր, այժմ լռութիւն, խորին լռութիւն, ասենք՝ մեռելութիւն է տիրում,՝ որտեղ աքան. չելի պալատներ էին կանգնած, որոնք իրենց փառահեղութեամբ և գեղարիւտ ոճերով մարդկանց ասես զրկում էին անհուն զեղութիւն պատճառելով, այսօր տխուր աւերակներ են։ Աշխարհանդէսը փակուելուց յետոյ օտարազգիները զրեթէ ամենքը դնացին վերադարձան իրենց հայրենիքը։ Միայն երկու նոր հիւր են ժամանել այժմ Ֆրըանսիայի մայրաքաղաքը։ Մէկը ձմեռը—սովորականն է. ցրտերը այստեղ սկսուել են, մի քանի անգամ արդէն ձիւն է եկել, որ իսկոյն հալուել է։ Երեկոները սաստիկ ցուրտ է լինում։ Երկրորդ հիւրն է—հիւանդութիւնը, որ սովորական՝ քան չէ այստեղ Պետերբուրգի հիւանդութիւնը influenza, այստեղ էլ մուտք գտաւ։ Աշխարհահռչակ ամագին մեծ մատգէն Louvre ունի մօտ չորս հազար ծառայող, որոնց մեծամասնութիւնը հիւանդ է այդ հիւանդութիւնով. առհասարակ չատերն են հիւանդացել, միայն հարկաւոր է երեք չորս օր պառկել, մի քանի օրից հիւանդը ինքն իրեն լաւանում է։ Ասում են, որ այդ հիւանդութիւնը հենց սկսուել է վերոյիշեալ մատգէնից, երբ այդտեղ լաց են անում եղել Պետերբուրգից առաջած ապրանքները։

Տօն օրերը մօտենալու պատճառով Պարիզի բոլոր մատգիններն այժմ լիքն և զարդարուած են զանազան նոր նոր իրերով, առհասարակ խաղալիքներով և զարդարուն կազմած գրեհանքներով երեխաներին բաշխելու համար։ Տօն օրերը մօտենում են. բալերը և գիմակահանդէսները այդ առթիւ չուտով բացուելու են, բայց ինչ փոյթ աղքատի համար այդ բոլորը, որ նա էլ կարող մասնակից լինել այդ ուրախութիւններին։ Առայժմս դեռ մեկը դուրս եկաւ, որ մտածում է աղքատ երեխաների համար և մանում է նրանց դրութեան մեջ։ Ֆրանսիական հասարակապետութեան նախագահի կինը՝ տ. Կարնոն է դառ Շուտով նախագահի պալատում կը կազմուի պարահանդէս աղքատ երեխաների համար և տիկին Կարնոն կը բաժանէ երեխաներին հագուստներ, չապիկներ և այլ պիտանի բաներ, նայելով թէ որ երեխան ինչ բանի կարօտ է։ Բացի դրանից երեխաներից իւրաքանչիւրը կստանայ մի գիրք։ Երեխաների թիւը հասնելու է 400-ի։ Արդէն տիկին Կարնոն գրել է Պարիզի քաղաքագլուխներին այդ առթիւ, որպէս զի 8—10 տարեկան ամենակարօտ երեխաների անունների ցուցակ կազմեն և իրեն ներկայացնեն։ Շատ ուրախալի է տեսնել միևնոյն բանը մեր հայրենիքում—Կովկասում, ուր բաւականին բարեգործական հաստատութիւններ կան։ Աչխարհահանդէսի ժամանակ թատրոնները մեծ օգուտ ստացան, իսկ այժմ մի քանիսները փակուում են։

Քաղաքիս բոլոր թատրոնները տալիս են իրենց օրեկան ընդհանուր եկամուտից մի որոշ տոկոս Asistance publique ընկերութեան։ Այդ ընկերութիւնը Ֆրանսիայի համարեա բոլոր քաղաքներում ունի իւր բաժանմունքները. Ամենահարուստ բարեգործական ընկերութիւնից մէկն է դա աշխարհիս երեսին։ Ունի շատ և շատ հիւանդանոցներ և աղքատանոցներ, ուր ամեն մի հիւանդ և աղքատ ապաստարան է գտնում ձրի։

Ցանկալի էր, որ Կովկասի հայերն էլ կազմէին այդպիսի մի բարեգործական հաստատութիւն. օգնութեան և ապաստարանների կարօտ հիւանդ, անօգնական և աղքատ շատ մարդիկ ունինք։

Ս. Լ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. — Բայսատպի վերջին նիստերից մինում մի կարգ առաջարկութիւններ քննուեցան. նրանց ակզբնապատճառը կղերական կուսակցութիւնն էր։ 127 ձայնի առաւելութեամբ ընդդէմ 111 ձայնի ընդունուեցաւ պատգամաւորներից մինի առաջարկութիւնը՝ բոլոր դասակարգերին պատկանող հոգևորականների օրդոյ դինուորագրութեան ենթարկուելու մի քանի թեթև բացառութիւնների մասին։ Մի ուրիշ առաջարկութիւն արել է Վինդթօրստը, որ աչքի առաջ ունի քաղաքական-կրօնական օրէնքների դէմ գործող հոգևորական կոչումին պատկանող յանցաւորներին պատժի ենթարկելու. խիստ օրէնքը փոխելու։ Բոլոր կուսակցութիւնները միաձայն հաւանութեամբ ընդունեցին Վինդթօրստի առաջարկութիւնը։ Բայսատպին մեծ կենդանութիւն տուաւ սոցիալ-ռամկավար Զինդերի նկատողութիւնը, որի մէջ ասելով, թէ ինքը խիստ թըշնամի է ամեն տեսակ տիպազոլական միջոցների, է միջի այլոց ասաց և այն, որ իւր համախոհներն ընդունում են կղերական կուսակցութեան առաջարկութիւնն, այն ինչ սոցիալիստների մասին եղած օրէնքի հարցի վերաբերմամբ այդ միևնոյն կղերական կուսակցութիւնը ստիպողական միջոցների վրայ բոլորովին ուրիշ տեսակէտից է նայում. Կղերական կուսակցութեան երրորդ առաջարկութիւնը վերաբերում է Կոնգոյի մասին կայացած կոնֆերենցիայի այն յօդուածներին, որոնց մէջ խօսուում է ստրկի առեւտրի և կրօնական համբերութեան մասին։ Այդ առաջարկութիւնն անելով, պահանջում են, որ դրա ոյժը տարածուի գերմանական գերիշխանութեան տակ գտնուած բոլոր երկիրների վրայ։ Դրա դէմ խօսեց պատուոր Շաեկերը, ասելի կարծիքով, այդ առաջարկութիւնն ընդունելով գերմանական գաղթականութիւնների մէջ մուսուլմանական պրոպագանդան ոյժ կստանայ։ Սակայն, չնայելով դրան, այդ առաջարկութիւնն ընդունուեց 116 ձայնով ընդդէմ 109 ձայնի։ Լրագիրները մատնացոյց են անում, որ կառավարչական ներկայացուցիչներից ոչ ոք չէր մասնակցում կղերական կուսակցութեան առաջարկութիւնների քննութեանը։

ԹԻՒՐՔԻԱ.—Կրետէ կղզուց եկած տեղեկութիւններից երևում է, որ Սուլթանի վերջին ֆիրման ոչ թէ միայն մեծ անբաւականութիւն է պատճառել կղզու բնակիչներին, այլ և ապիկնքի լրագիրները խիստ բողոքում են դրա դէմ. յունական մամուլը համոզեցնում է կրետէցիներին այդ ֆիրմանից առաջացած իրերի ներկայ դրութեանը ընդդիմութիւն ցոյց տալ։ Ցանկացուած դրուած մեծ պետութիւնների քաղաքական ներկայացուցիչները երկիւղ են կըրում, որ նոր խառնակութիւններ տեղի կունենան։ «Indéb. Belge»-ի Ապիկնքի թղթակիցը հաստատում է, որ վերջին չաբաթներս խաղաղութիւնը երկարատև չէ և նոր յուզումների պիտի սպասել, եթէ Բ. Դուռն ուշադրութիւն չի

դարձնիլ քրիստոնեայ բնակիչները բողոքներին։ Բայց մի բան, որ իրերի ներկայ դրութեան ժամանակ լուրջ բնաւորութիւն է ստանում, այդ յոյների երկրում եղած յուզումներն են, որ կատիպեն Տրիկուպիսի մինիստրութեանը գործնականացրէս միջամտելու։ «Որովհետև մեր ձեռքի տակ չէ գտնւում Սուլթանի ֆիրմանը, որ այնքան խառնակումներ է պատճառել Կրետէ կղզու վրայ,—ասում է «Indépendance Belge»-ն,—ուստի դեռ ևս մենք հիմք չունինք թրքական կառավարութեան նոր ձեռնարկութիւնը գնահատելու, բայց ակներև է, որ եթէ Աթէնքից եկած վերջին հեռագիրները ուղիղ են նկարագրում իրերի դրութիւնը, ապա Կրետէ կղզին չուտով նորանոր դէպքերի հանդիսավայր կը դառնայ»։

ԱԻՍՏՐԻԱ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ.—Ունգարական մագնատների պալատի նիստում դեկտեմբերի 2-ին (14-ին) կարդացուեց մինիստր-նախագահի ուղղած հետևեալ թուղթը.—Արտաքին գործերի պետական ընդհանուր մինիստրի հետ կապած պաշտօնական համաձայնութեան համաձայն, նորին մեծութիւն կայսր և թագաւոր Ֆրանց-Իոզիֆը հաճեց թոյլ տալ, որ էրցհերցոգ Իօհաննը հրաժարուի էրցհերցոգութեան կոչումից և դրա հետ կապուած տիտղոսից ու իրաւունքներից, նոյնպէս և աւստրիա-ունգարական պետական ծառայութեան չքանշաններից և պարտաւորութիւններից։ Ընդ նմին վճռուած է, որ նա ընդունէ քաղաքացիական Իօհաննն Օրտ անունը։ Այդ յայտարարութեան համաձայն, ունգարական մագնատների պալատի անդամների անուանացուցակից այս օրերս կը հանուեն էրցհերցոգ Իօհաննի անունը։ Ուրիշ հետև էրցհերցոգ Իօհաննը նոյնպէս աւստրիական բէյխստրատի անդամ է, ուստի պէտք է ասասել, որ այդ պալատի մօտակայ նիստում պաշտօնական նոյնպիսի յայտարարութիւն կը կայանայ։

ԲՐԱԶԻԼԻԱ.—Թագաժառանգ պրինցէսն դրաֆուհի դէ-Ն այս օրերս «Evenement» լրագրի թղթակցի հետ խօսակցութիւն ունենալով, ի միջի այլոց ասել է.—Ես անձամբ համոզուած եմ, որ 1889 թուի նոյեմբերի 15-ի յեղափոխութիւնը 1888 թուի մայիսի 13-ի արիւնն է (երբ սորկութեան վերջնական բարձումն էր հրատարակուած)։ Սակայն կարող եմ ասել, որ եթէ ես քան թագ էլ ունենայի, ամենայն ուրախութեամբ բոլորն էլ կը զոհէի, միայն թէ Բրազիլիայում ծնուած սորուկներին ես ազատութիւն տայի։

—Լուրեր են տարածուած, որ իտալական մինիստր-նախագահ Կրիսպին վէննա և Բերլին կը գնայ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

*** «Ֆիգարօ» լրագիրը վիճակագրական հետաքրքիր տեղեկութիւններ է հաղորդում պառաւ աղջիկների քանակութեան մասին Պարիզում։ Պառաւ աղջիկներ այնտեղ ընդամէնը 188,336 հոգի են։ Դրանցից 146-ը 90-ից մինչև 104 տարեկան են, 6-ը մօտ 85 տարեկան և այլն։ Այդ բանն աչքի առաջ ունենալով, «Boulevard»-ը նկատում է, որ ով ուզում է այդ աղջիկներից մէկին ու մէկի հետ ամուսնանալու, պէտք է չտապչէ։

*** 78 տարեկան մի պառաւ կին, որ առաջ սպասուհի է եղել, այս օրերս Պարիզում 100,000 ֆրանկ է տարել։ Հետևեալ օրն այդ պառաւ կինը մօտ 70 նամակ է ստանում, որոնց մէջ զանազան երիտասարդներ երջանիկ կնոջ ուշադրութիւնը դարձնելով այն բանի վրայ, որ նա չէ կարող այդքան փողերին տէրութիւն անել, առաջարկում են իրենց ծառայութիւնը, յայտնելով, որ ընդ նմին համաձայն են նաև... պառաւի հետ ամուսնանալու։

*** Պարիզի լրագիրներից մինը սրամտօրէն կնոջ հետևեալ բնաւորութիւնն է դուրս բերում. կին-երեխան—չուր է, 18—25 տարեկան օրիորդը—չամպայն դինի է, 25—40 տարեկան կանայք—լիկեօր են, 40—50 տարեկան կինը—պօրտվային է, 50-ից բարձր—խթուած դինի է, իսկ 50 տարեկանից մեծ սկեսուրները—կատարեալ քացախ են։

*** Կադիկսում յուլամարտութեան ժամանակ յուլամարտ էլ Դամբաներօն, փոխանակ յուլին սպանելու, ինքն է սպանւում յուլից։ Ցուլը եղջիւրով մի խիստ հարուած է տալիս նրա կրծքին, ապա ղէնքին, այնպէս որ պատառոտում է նրա կզակը և ջարդում ծնոտի աջ կողմը։ Նա նոյն գիչերն և երէ մեռնում է։ Յուլամարտի օգնականը, նրա տեղը բռնելով, սպանում է յուլին։ Այնուհետև յուլամարտը չարունակւում է, կարծես բոլորովին ոչինչ պատահած չլինէր։

*** Էդիսօնի ֆոնօգրաֆի ներկայացուցիչ պ. Վանդեմմանը դիմել է Սուէնլիին խնդրելով, որ նա անմահացնի իր ձայնը՝ խօսելով ֆոնօգրաֆի մէջ։ 1000 բառից բաղկացած ճառի համար պ. Վանդեմմանը Սուէնլիին 3000 ֆրանտ ստերլինգ է առաջարկել։

ԵՐԵԿՈՑԵԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Հէ-սիոյին գործակալութիւնից)

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 դեկտեմբերի.—Հրատարակուած է պետական խորհրդի հարձրագոյն հաստատուած որոշումը քաղաքային անշարժ կալքերից 1890 թուականին առնուելիք տուրքի քանակութեան մասին։

ՋԱՐՋՈՑ.—Աւղանստանից հաղորդում են, որ փախստական Իսահակ-խանի տեղ աւղանական թուրքեստանի նահանգապետ նշանակուած է Բաբիդուլ-խանը, որ Աբդուրահման էմիրի մօտիկ ազգականն է։ Այդ պաշտօնի թեկնածու Ղօլամ-Հայդէրը նշանակուած է բոլոր աւղանական բանակի ընդհանուր հրամանատար։ Գեներալ Ղօլամ-Հայդէրը շատ լաւ ռազմագէտ է և անգլիացիները խիստ ցանկանում էին, որ նա այլ պաշտօնն ստանձնէ։

ԼՕՆԴՕՆ.—«Րէյտէր»-ի գործակալութեան ստացած տեղեկութիւններին նայելով, մարքիզ Սալսբիւրին իւր յայտագրի մէջ պահանջել է, որ անմիջապէս ևս կանչեն Սերպա-Պինտօին, եթէ մակալլօսների վրայ նրա արած յարձակումն ճշմարիտ կը լինի։ Պօրտուգալիայի մինիստր նախագահը պատասխանեց, որ Սերպա-Պինտօն բրիտանական դրօշակի վրայ յարձակում չէ գործել, այլ միայն լետ է մղել թշնամի ժողովրդի յարձակումը, որի կապուցի մէջ, պատերազմից յետոյ բրիտանական երեք դրօշակ է գըտնուել։ Կառավարութիւնը շուտով սպասում է իւր պահանջած տեղեկութիւնները ստանալու։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Երէկ Մէնտօնում ցերեկուայ ժամը 12½-ին վախճանեցաւ պրօֆէսսօր Բօտկինը։

ԼՕՆԴՕՆ.—«Րէյտէրի գործակալութեան» հաղորդելով, Պօրտուգալիայի մինիստր Հօմէյէի բրիտանական արտաքին գործերի մինիստրին տուած պատասխանը նպաստաւոր կերպով է ընդունուել, որովհետև պատասխանը վկայում է, որ Պօրտուգալիան անկեղծօրէն ցանկանում է խաղաղական հոգով բանակցութիւնները շարունակել։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Թիֆլիսի նահանգական վարչութիւնը յայտարարում է, որ դեկտեմբերի 12-ին աճուրդ է նշանակուած կապալով տալու համար առաջիկայ 1890 թուականին ա. Մցխէթից մինչև Վլադիկաւկաղ կառնուած 273 սիւն փոխելու գործը։ Բոլորը գնահատուած է 3184 ր., ը. Թիֆլիսից Կօջօր՝ 96 սիւն., ընդամէնը 360 ր., Կօջօրից Մանգլիս 465 սիւն, 1743 ր. գնահատուած։ Մանրամասնութիւնները նոյն վարչութեան մէջ։

Թիֆլիսի նահանգական վարչութիւնը յայտարարում է, որ դեկտեմբերի 14-ին աճուրդ է նշանակուած կապալով տալու համար Թօրի քաղաքում Քուրի վրայ չինուած երկաթէ կամրջից վերցնուող տուրքը։ Մանրամասնութիւնները նոյն վարչութեան մէջ։

«Նոր-Դար»-ի Օրացոյց.

1889 թ. Դեկտեմբ. 31 օր.	ՏՕՋԱ Հայկ. թ.
14 —Եչ. ակ.—Լս. 4. Ն. Տ. դեկ. 26. Քաղց 6. Օգոստոսի ծն։	
15 —Ուր. բձ.—Լս. 5. Ն. Տ. դեկ. 27. Քաղց 7.	
16 —Բր. կկ.—Լս. 6. Ն. Տ. դեկ. 28. Քաղց 8. Մեծն. ս. Յակոբ Հայրապետի ծն. Ան. Ն. Կ. Բ. Ալեքսիյ Միխայլովիչի։	
17 —Կիր. գձ.—Լս. 7. Ն. Տ. դեկ. 29. Քաղց 9. Առ. քո. լս. ձիւն և ցուրտ։	
18 —Բչ. գկ.—Լս. 8. Ն. Տ. դեկ. 30. Քաղց 10. Աղուէ հայրապետի ծն. Ձմեռնամուտ։	
19 —Դչ. գձ. լս. 9. Ն. Տ. դեկ. 31. Քաղց 11.	
20 —Դչ. գկ. լս 10. Ն. Տ. Նոր տարի յունուարի 1. Քաղց 12.	

ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԵՒ ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

Բաթումից նաւը գնում է

Հինգշաբթի, ուղիղ գծով, Նովօրօսիյսկի և Սուխումի վրայով, Հաշից յետոյ ժամի 4-ին։

Շաբաթ, շրջանառու գծով. բոլոր նաւահանգիստների վրայով, երեկոյեան ժամը 8-ին։

Երեքշաբթի, Աբրասամմանեան գծով, կ. Պօլիս, երեկոյեան։

Բաթումից գալիս է

Երեքշաբթի, Օդեսայից, շրջանառու գծով, կէս գիշերին մօտ։

Ուրբաթ, Օդեսայից, ուղիղ գծով, կերչի և Նովօրօսիյսկի վրայով, առաւօտը։

Երեքշաբթի, կ. Պօլսից, առաւօտը։

Փոթիից Բաթում գնում է

Հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-ին, Ղրիմ-Կովկասեան ուղղագիծ շոգենաւին.

Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 9-ին, Ղրիմ-Կովկասեան շոգենաւին։

Բաթումից Փոթի գնում է

Ուրբաթ, } կէս օրից յետոյ, ժամը
Կիրակի, } մօտ 2-ին։

Շրջանառու ապրանքատիպ նաւը Գալիս է Փոթի, երկուշաբթի առաւօտը։ Գնում է Բաթում, չորեքշաբթի։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Երթևեկութիւն «Թիֆլիս» կայարանում

Գնում է

Բաթում, պօստային.	9 ժ.	3 վ. առ.
Բագու, »	12 ժ.	13 վ. գիշ.
Բաթում, մար. ապ. գն.	1 ժ.	54 վ. ց.
Ելիսաւետ. խառն գն.	8 ժ.	35 վ. առ.

Գալիս է

Բաթումից, պօստ.	10 ժ.	58 վ. եր.
Բագուից, »	7 ժ.	57 վ. առ.
Բաթումից, մար. ապ.	8 ժ.	20 վ. առ.
Ելիսաւետ. խառն գն.	8 ժ.	44 վ. եր.

Պօստային երթևեկութիւն ռազմավիրական ճանապարհի վրայ

Թիֆլիսից դուրս է գալիս

Հինգշաբթի առաւօտեան ուղեցոյց փակ կառքը, առ. 8 ժամին, գիշերում է Մլէթում, միւս օրը երեկոյեան 8 ժամին հասնում է Վլադիկաւկաղ.

Վերադարձի ուղեցոյց օմնիբուսը, երեկոյեան ժամը 4-ին, առանց գիշերելու, միւս օրը երեկ. ժամը 7-ին հասնում է Վլադիկաւկաղ։

Վլադիկաւկաղից դուրս է գալիս

Հինգշաբթի առաւօտեան ուղեցոյց փակ կառքը դուրս է գալիս առաւօտեան ժամը 8-ին, գիշերում է Մլէթում, միւս օրը երեկոյեան ժամը 8-ին գալիս է Թիֆլիս։

Վերադարձի ուղեցոյց օմնիբուսը երեկոյեան ժամը 8-ին, առանց գիշերելու, միւս օրը երեկոյեան ժամը 10½-ին հասնում է Թիֆլիս։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ

ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ,

Դեկտեմբերի 20-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է ճաշուրջ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու դպրոցապատկան այգին, Օթար Ամիլախվարովից ընծայած, որ գտնւում է Սոգանլուղում։ Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակիից և տօներից, առաւօտեան 10-ից 12 ժամին։

Հոգաբարձու՝ Աբգար Յովհաննիսեանց
Օգնական գործավարի՝ Ղ. Քուէֆիկեանց

3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

ՇԱԲԱԹ, 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1889 ԱՄԻ

չինելու է յօգուտ «Ընչերուկեան հայերէն գրչերի հրատարակութեան»

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄՈՒՏՔԸ՝ կանանց համար 1 ր., տղամարդկանց՝ 2 ր.

Ֆրակը անհրաժեշտ է միայն պարողների համար։

ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ կարելի է վաղօրօք գնել՝ պ. պ. Ծատուրեանի և և Տէր-Սարգսեանի խանութներում և «Կենդրոնական գրավաճառանոցում», իսկ պարահանդէսի երեկոյին՝ ժողովարանի բարապանի (շվեյցարի) մօտ։

Սկիզբն է երեկոյեան 9 ժամին։ 6—4

Լոյս տեսաւ և վաճառւում է

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխարհաբար թարգմանեց և լուսաբանեց Խորէն Ծայրագոյն վարդապետ Ստեփանէ.

Շատ կարևոր գիրք մանաւանդ աշակերտների համար։

Գինն է 1 րուբլի 50 կոպէկ։ Պէտք է դիմել Թէոդոսիա՝ թարգմանչին։ 5—1

ՄՈՒՐՃ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ

1890 թ.

ԲԱՑԱՆՈՐԴԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԻԱԾ Է.

«ՄՈՒՐՃ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ՏԱՐԵԿԱՆ 10 ՌՈՒԲԼԻ

Ուսուցիչների և ուսանողների համար տարեկան գինն է՝ 9 րուբլի առաջինների համար, 8 րուբլի երկրորդների համար։ Ընդունւում է բաժանորդագրութիւն նաև մաս մաս, երեքական րուբլիով, առաջին կիսամեակում բոլորը վճարելու պայմանով։

Խմբագրատունը գտնւում է Դանովեան փողոցում, նախկին տուն Ա. Յովհաննիսեանի։

Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція журнала „МУРЧЪ“.

Արտասահմանից՝ Tiflis (Caucase). Rédaction du journal „MOURTCH“. 8—3

ԲԱՑՈՒՄԱԾ Է

„ԲԱԶՄԱՎԷՊ ԱՄՍԱԹԵՐԹԻ“

Բաժանորդագրութիւնն 1890 տարւոյն

(Քառասուն և ութերորդ տարի)

«Բազմավէպ» ամսաթերթը պիտի հրատարակուի 1890 տարւոյն շրջանի մէջ միևնոյն դիրքով, միայն թէ ամեն երկու ամիս մէկ-մէկ թերթ պիտի աւելցուին սովորական թերթից վերայ։

Տարեկան գինն է 10 ֆրանք (4 րուբլի) կանխիկ վճարելի։

Խմբագրութեանս հասցէն է

Rédaction de la revue „Bazmavep“

Wenise (Italie)

S-t Lazare

R. P. Mékhitharistes

Իսկ ի Տիգրիս և շրջակայքը կարող են դիմել առ մեր գործակալն պ. Յովակիմ Զաթալպաշեան։

Խմբագրութիւն «Բազմավէպի»

5—3

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13-го Декабря 1889 г. Տպարան Կաւկազ լրագրի գրասենեակի Типографія конторы газеты Кавказъ, Гол. пр., д. Читахова